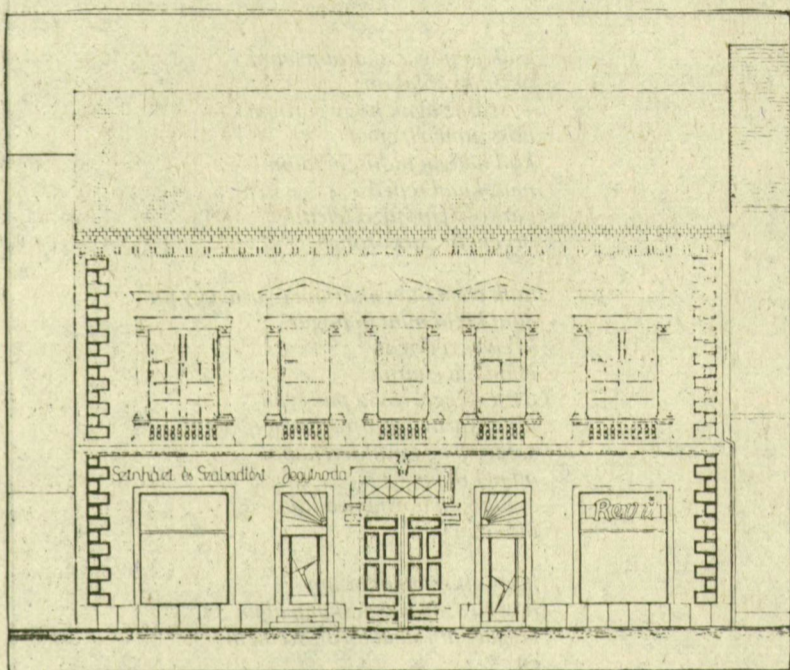
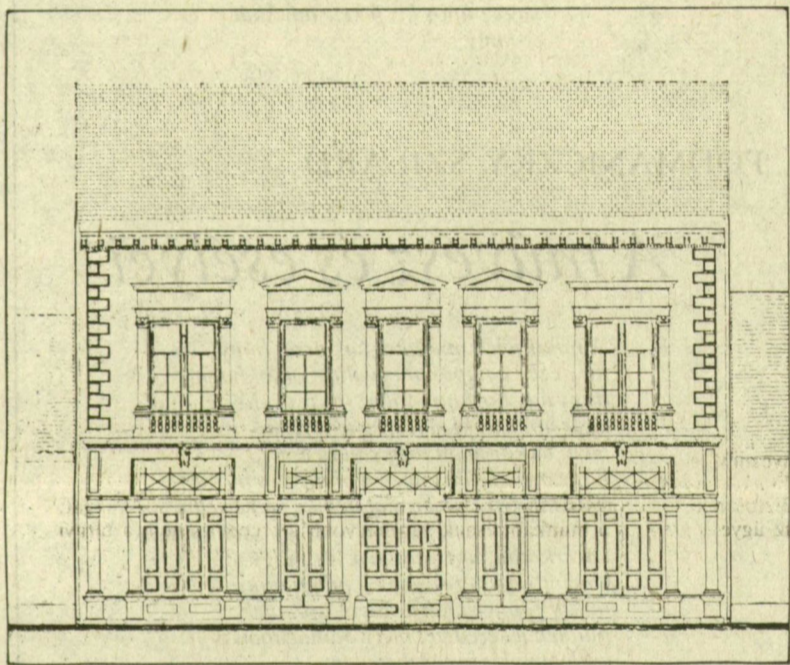

Egy regényes múltú ház...

Kávémérés, fényiroda és diákszallás

A Kárász utca 15 – 1988-ban

Iván Mónika terve az eredeti homlokzat helyreállítására

Még egy hete sincs, hogy hírt adtunk a Kárász utca „páratlan” oldalának, a 3. és 15. szám közötti hét ház homlokzatának tervbe vett felújításáról. Az előkészítés azonban már jóval korábban megkezdődött, hiszen ezeknek a belvárosi épületeknek és a mögöttük lévő tömböknek a rehabilitációjáról már az 1988-at megelőző években szövődtek elképzelések. Ezekhez illeszkedik az a levéltári és múzeumi közreműködéssel készült épülettörténeti vizsgálat is, amelyet Iván Mónika, a Délterv munkatársa vállalt föl. S ha csak egyetlen házat választunk is ki a sorból, fény derül a regénybe illő múltra...

Az izraelita hitközség tagjai 1895-től szerezhetek ingatlanokat Szegeden – a város kiépülésére és szépülésére ennek kedvező hatása volt. Már az árvíz előtt is díszes, nagyrészt emeletes házak egész sorát építették vagy vették meg. Közülük is kiemelkedik Herzl Fülöp Kárász utca 15. számú háza, melynek telkét még az 1830-as évek végén választották le a szomszédos, Dugonics tér 1. számú telekből. A Herzl-ház az 1868 és 1872 közötti évek valamelyikében épült – oszlopcsarnokos lépcsőházzal, nagy fogadóteremmel, benne szökőkutas virágtartókkal. A tulajdonos a bécsi egyetemen szerzett orvosi, majd a budapestin sebészdoktori diplomát. A szabadságharcban a délvidéki magyar csapatok katonaoorvosa, majd Szeged városi főorvosa, s a köztervezési bizottság tagja.

A rendelő „tele volt zsúfolva mindenféle készülékekkel, villanyozógépekkel, műszerekkel és készítményekkel”. Herzl doktor könyvtára „régiorvosi aútorok” és kortárs szerzők munkáinak tekintélyes gyűjteménye, háza pedig a társasélet egyik központja – főleg az árvíz utáni rekonstrukció éveiben. Gyakori látóegója volt Mikszáth Kálmán is.

A Herzl-házban 1879–80-ban Schön Adolf vezette a Dugonics-hoz címzett kávéházat, majd Goldstein Pál tette át oda híres kávémérését. 1912-ben Goldschmidt György háztulajdonos a hátsó udvarban „emeletes fényirodát” építtetett, ahol a Vitkay házaspár és Rutkai Aladár működött. (Sok szegedi családban őrizhettek e műteremben készült fényképeket! (A „modern fényképezési műtermet” két kirakat hirdette a kapu alatt (1935-ben költözték át a szomszédba, a 13. szám alá).

A ház történetében a következő fontos dátum 1926, amikor özv. Lichtenegger Gyuláné a református egyházközségnek ajándékozta a házat (a Dugonics tér 1. számával együtt) azzal a feltétellel, hogy az épület a református egyetemistáknak szállásul szolgáljon. (Ma is a hitközség kezelésében vannak a ház lakásai.) A földszinti diákszalláson lakott Radnóti Miklós, s az író Kovai Lőrinc, az emeleten tartotta összejöveteleit a nemzeti és vallásos érzések elmélyítésére, s a szegényesorú tanulóknak segítségére alakult Bethlen Gábor Kör. 1937-ben itt bontott zászlót a Márciusi Front.

Herzl Fülöp halála után mesterek és kereskedők is működtek e házban – Braun János hangszerkészítőnek Berczeli Anselm Károly állít emléket Mesterhegedű című könyvében. Több generációs volt a Vasváry-család festékkereskedése.

Most, amikor ez a nagy múltú ház homlokzata felújítás előtt áll, s remény van arra, hogy elrontott, azaz „modernizált” földszinti portálját is az eredeti szerinti állítják helyre, talán közelebb kerülünk ahhoz is, hogy udvari kövezetét, s kerékvetőit megőrizze háza ismét a belváros egyik díszé legyen.

Talán funkciójában is...

P. K.

A MUNKAERŐ ÁRU, DE ELSŐSORBAN EMBER

Diagnózis van – keressük a gyógyszert

Beszélgetés Nyikos Lászlóval, a Szakszervezetek Elméleti Kutatóintézetének igazgatóhelyettesével

Nevezhetjük munkaerőfőlösléggnek az érintett embereket, és elhelyezkedési segélynek a számukra hónapokon át kifizetett összegeket – a tény tény marad: évtizedek teljes foglalkoztatottsága után megjelent hazánkban a munkanélküliség. Hogyan alakult ki ez, és milyen kilátások vannak a közeli és távolabbi jövőre? Ezekkel a kérdésekkel kerestük fel dr. Nyikos Lászlót, a Szakszervezetek Elméleti Kutatóintézetének igazgatóhelyettesét, a közgazdaságtudomány kandidátusát.

– Bevezetőben annyit – hívta fel a figyelmet dr. Nyikos László –. hogy ebben, és sok más témában folynak kutatások az intézetben, s a továbbiakban nem az intézet hivatalos véleményét mondom. Közgazdász vagyok, és szakszervezeti intézmény dolgozója, voltam vállalati vezető is, így több oldalról volt és van alkalmam látni ezt a kérdést.

– Kezdjük akkor az okoknál!

– Inkább azzal, hogy hatékony gazdaságot akarunk Magyarországon, s az a világon mindenütt piacgazdaság. Annak pedig alapvető ismérve az, hogy minden áru, ide értve a munkaerőt is, amelynek árjellegét a szocializmusban sokan és sokáig tagadták, sőt, ma sincs ebben egységes vélemény.

– Ha a munkaerő áru – vetjük közbe – akkor annak árát is a kereslet és a kínálat aránya szabja meg, így tanultuk mindaddig.

– Valóban így van. Ha a piac hatékonyan működik, akkor nagyobb a kínálat, mint a kereslet, azaz a kínálati piac alakul ki. Ha viszont a kereslet nagyobb, kialakulhatnak akár abnormális árak is, ahogyan manapság tapasztalhatjuk egyes hiánycikkek esetében.

– A munkaerő azonban egyáltalán nem hiánycikk, mint közudomási. Viszont mindaddig alapvető volt a teljes foglalkoztatottság, tehát szó sem lehetett munkanélküliségről.

– Helyesbítenem kell: szó igenis volt róla. Tudtuk és mondtuk, hogy jelentős belső, úgynevezett kapun belüli munkanélküliség van az országban. Ezen túlmenően: ha nem is beszélünk róla, vagy csak nagy ritkán, azért tulajdonképpen mindig létezett bizonyos regionális és strukturális munkanélküliség. Azaz: az ország egyes vidékein, például Szabolcs-Szatmárban olyan kevés volt a munkahely, hogy ezeknek kellett ingáznia lakóhelyük és a főváros vagy valamelyik másik nagyváros között. Ami pedig a strukturális munkanélküliséget illeti: egyes szakmákban és a szakképzettség nélküliek körében ugyancsak régen vannak elhelyezkedési nehézségek. Mindez azonban kevésbé volt közismert, mostanában válik nyíltá.

– Elyben mindig a teljes foglalkoztatottságról beszélünk!

– Igen, s ennek már évek óta meglátásnak a következményei, éppen az említett belső munkanélküliség képében. Választanunk kell: vagy teljes, vagy hatékony foglalkoztatottság! Hatékony gazdasághoz csak az utóbbival képzelhető el. Ezen a téren is, mint sok másban, megpróbálták a népgazdaság vezetői „összeházasítani” azt, ami nyugaton jó, azzal, ami nálunk jó. Ebből azonban csak valami felemás dolog sült ki, tudó-

másul kell vennünk, hogy mindig szem előtt kell tartani az ország sajátos viszonyait.

– A munkanélküliség társadalmi probléma, ami kihát számos más területre is, tehát sürgős megoldásra vár. Milyen elképzelések vannak ezen a téren?

– A megoldás természetesen nem egyszerű, igen sok oldala van a kérdésnek. Az egyik az, hogy a bérreformmal együtt felül kell vizsgálni a jelenleg általános, kétkeresős családmódellet. Ez egyrészt a felszabadulás utáni idők sok területen megmutatkozott leegyszerűsítéséből, a rosszul értelmezett női egyenjogúság megvalósításából maradt ránk. Aligha lehet azon mérni a nemek egyenjogúságát, hogy az asszonynak „joga van” dolgozni, és utána még a családját is ellátni. Másrészt következett a nők túlfoglalkoztatottsága a textilipar még most is meglévő magas arányából az iparon belül, hiszen köztudott, hogy ott túlnyomórészt nők dolgoznak. Nagyjából ugyanez áll a műszer- és híradástechnikai iparágakra is.

– Tehát – hogy mi is leegyszerűsítsük a dolgokat – megoldás az, hogy az asszonyok – ha akarnak – maradjanak otthon? Ebből azonban következnek, hogy a férfiek keressenek annyit, amennyitől megél a család.

– Természetesen a különbözethez be kell folynia a családjához. Ezért is kell újragondolni, megvizsgálni a bérreform során, hogy mit tartalmaz a munkabér. Összefügg ez a társadalombiztosítási rendszer ugyancsak nagyon időszerű reformjával is. Ma még ott tartunk, hogy nem tudjuk igazán mérni a teljesítményeket, abban az értelemben, hogy nem tudjuk: milyen teljesítmény mennyit ér.

– Annál is inkább, mert igen jelentős a nemtermelő, úgynevezett improduktív szféra.

– Ez valóban nagy, társadalmi gond. Jobb szó híján improduktívnak nevezünk mindenkit, aki nem vesz részt közvetlenül a termelésben, tehát az állami, tanácsosi tisztviselők, társadalmi tisztviselők mellett az orvosok, pedagógusok, művészek, stb. szintén ide tartoznak. Összesen mintegy 800-900 ezer ember sorolható ebbe az úgynevezett nemtermelő kategóriába. Akárhogyan nézzük, ez mindenképpen sok, emiatt magas az állam és a vállalatok rezsije, s a munkás aránytalanul keveset kap meg munkája értékéből.

– Az arányokon kell változtatni?

– Nemcsak erről van szó. Társadalmi betegségek mindig voltak, akkor is, amikor nem beszélünk róluk. Társadalmi betegség a munkanélküliség is, együtt kell vele élnünk, hogy más betegségeket gyógyíthassunk. Ilyenek: a hiány, a szervezetlenség, az alacsony hatékonyság, a bürokrácia. S ha már társadalmi betegségekről beszélünk, folytassuk az egészségügyről volt hasonlattal: megvan a diagnózis, ismerjük a tünetjeit, meg kell találni a gyógyítás módját, a gyógyszert is.

– Milyen méretű ma a magyarországi munkanélküliség, és mi várható?

– Ma még csak a folyamat elején tartunk, s bár a nyilvántartások szerint tízezer fölött van a munkanélküliek száma, a valóságban ennél több, 20–30 ezer ember keres ma munkát. Számítani lehet arra, hogy az ország északkeleti részében meglévő, ismert munkanélküliség más régiókra is áterjed. Előrelátható, hogy az idén általánosan bevezetett bértömeggazdálkodás is leépítésre készített számos vállalatnál. Több mint valószínű tehát a munkanélküliség növekedése a következő években, addig, amíg a gazdaság a jelenlegi stagnálásból ki nem mozdul, nem kezdődik el számottevő fejlődés. Tagadhatatlan, hogy ez a társadalmi gond.

– A legtöbb európai ország polgárai, hivatalos látogatásuk alkalmával, de magánbeszélgetésekben is irigykedve emlegettek a mi helyzetünkre, a teljes foglalkoztatottságot. Most viszont már indokolt a kérdés: hogyan állunk nemzetközi összehasonlításban?

– Lehet, hogy furcsán hangzik annak, aki ilyesmivel nem foglalkozott: a fejlett tőkés országokban nem számít munkanélküliségnek, ha a munkaképes lakoságnak csak 2-3 százaléka keres elhelyezkedést. Nálunk 2 százalékos százezer ember jelent, vagyis a jelenlegi arány jóval elmarad az ottani alsó határtól.

– Az eddigiekből is kiderül, hogy náluk ez mégis társadalmi gond. Ezért is alakult meg a SZOT Foglalkoztatáspolitikai Tanácsa, amelynek Ön is tagja. Milyen feladatok hárulnak erre az új tanácsra?

– Új módon kell a társadalmi kérdéseket megvizsgálni a szakszervezeti mozgalmakkal is. Jelenleg a szakszervezetek egyszerre képviselik a társadalmat mint tulajdonost, és a dolgozókat, akiknek érdekvédelmi szervezetei. Ezután elsőrendű a feladatnak a munkavállalók érdekvédelmét kell tekintenie a szakszervezeti mozgalmaknak. Természetesen nem lehetünk a haladás kerékkötői, tudomásul kell venni, hogy a változások „szülei fájdalommal” járnak, de rá kell kényszeríteni a vállalatokat, hogy a szükséges leépítést messzemenő humanitással intézzék. Nem lehet engedni az embercentrikus szemléletből: a dolgozó nem egyszerűen termelési tényező, hanem elszorított ember, a munkáltatókat rá kell szorítani arra, hogy segítse minden egyes dolgozójának, így az elbocsátottaknak is személyes boldogulását.

– Mit tehetnek a munkáltatók, ha a gazdasági helyzet több vagy kevesebb dolgozójuk elbocsátására kényszeríti őket?

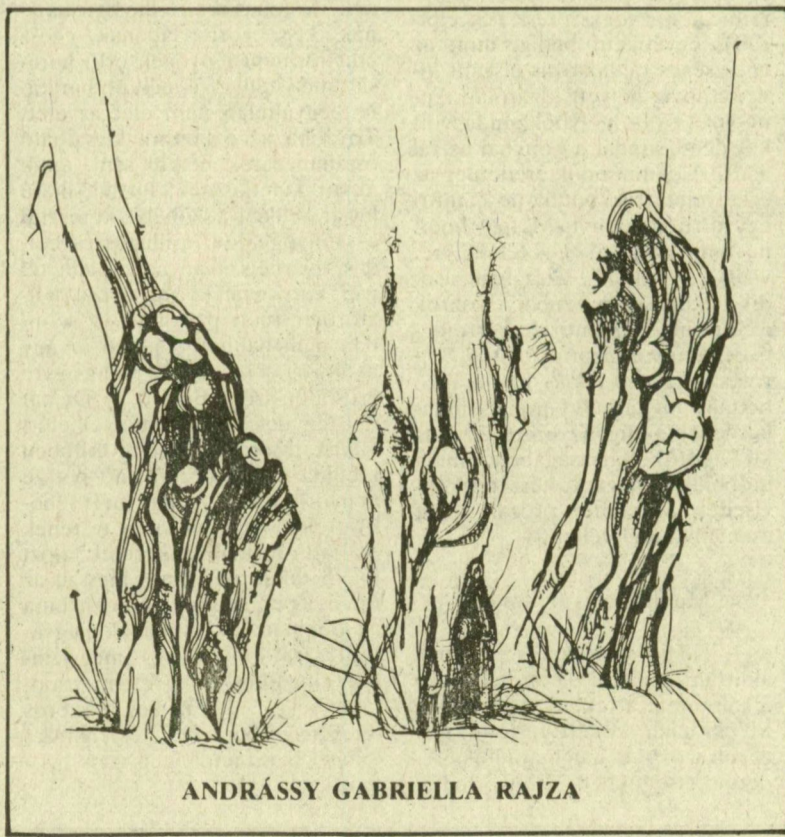
– Itt vissza kell menni az előzményekhez. Eddig felcéloltság volt a munkáltatók és a dolgozók részéről egyaránt, hogy korszerűtlen volt a foglalkoztatás, érve ezen azt, hogy minden képzettség nélkül is jól kereshettek az emberek például segédmunkásként, senki nem mondta meg nekik, hogy ennek nincs jövője. Ezért és egyéni felelőtlenségéből adódott az, hogy ma igen sok a szakképzetlen dolgozó, s ezeknek a legnehezebb elhelyezkedni. A jövő a „több lábón állás”, vagyis a szakmunkásképzést korszerűsíteni kell, értsenek az emberek több, egymással rokon szakmákhoz, hogy szükség esetén ne okozzon gondot a munkahelyváltás.

– Ez azonban mindenképpen éveket vesz igénybe. De milyen azonnali vagy a közeljövőben megvalósítható segítséget lehet nyújtani azoknak, akik már most, 1988-ban megélhetés nélkül maradtak, illetve maradnak?

– A szakszervezetekkel kezdem. Saját anyagi eszközeikből is hozhatnak létre munkahelyeket, alapíthatnak vállalatokat, ahol értelmes munkával foglalkoztathatnak munka nélkül maradókat.

Másrészt segélyalapot is hozhatnak létre a szakszervezetek, ehhez részben saját pénzeiket használhatják fel, részben pedig élniük kell a magyar munkás-szolidaritás hagyományával, gyűjtéseket lehet indítani a munkanélküliek javára. Az állam számára is bőségesen van tennivaló ezen a téren: érdekeltté kell tenni a vállalatokat a területi munkaerő-gondok megoldásában, például úgy is, hogy az erre vállalkozók kapjanak adókedvezményeket. Mindnyajunk közös gondja tehát a munkanélküliség, aminek megoldásában az államnak, a vállalatoknak és a szakszervezeteknek egyaránt van tennivalójuk. Nem is kevés.

VÁRKONYI ENDRE

ANDRÁSSY GABRIELLA RAJZA